

Оксана ПАЛЬЧИК, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків
Олена ДЕХТЯРЬОВА, кандидат біологічних наук, доцент кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМНОЖЕННЯ СОРОКИ У МІСТІ ХАРКІВ

Антропогенні зміни природного середовища суттєво впливають на птахів фауни України: змінюється видовий склад, структура розселення птахів, їх екологія, етологія, морфологія тощо. Ці зміни з часом призводять до порушення стійкості природних екосистем, зниженню їх продуктивність, зростанню чисельності птахів, які мають негативне значення для людини, скороченню популяцій цінних видів тощо.

Поглиблення і розширення антропогенного впливу на фауну, біологію та екологію птахів робить актуальними дослідження характеру, послідовності і наслідків цих змін. Вони важливі для прогнозування подальшої антропогенної трансформації екосистем, визначення механізмів управління ними з метою максимальної збереженості та розвитку їх у потрібному людині напрямку.

Для ефективного впровадження природоохоронних заходів у життя потрібно знати закономірності динаміки орнітофауни у просторі і часі, виявлені на основі вивчення достатнього серійного і фактичного матеріалу.

Антропогенні трансформації умов середовища існування птахів в сучасному світі, що глибоко торкаються усіх сторін їх життя, закономірно обумовлюють формування етологічних та інших адаптацій до змінених умов існування.

У цьому плані загальнобіологічну зацікавленість мають масові види воронових птахів: сорока, ворона сіра, грак, галка, на прикладі яких простежується процес адаптації до існування в антропогенних ландшафтах.

Воронові птахи позитивно реагують на антропогенні зміни ландшафту і відповідають на них зростанням чисельності і просторовою експансією. Тому стеження за станом популяцій воронових в першу чергу може бути засобом визначення ступеня загальної антропогенізації ландшафту, що має першорядне значення при контролі змін біологічного різноманіття.

Не дивлячись на те, що сорока *Pica pica* (Linnaeus, 1758) є звичайним та багаточисельним видом, її гніздова біологія вивчена недостатньо, а деяким питанням, наприклад, особливостям гніздобудування, характеру насиджування, успішності розмноження, не приділялось належної уваги.

Наша робота присвячена вивченню гніздового періоду сороки у різних біотопах м. Харків і з'ясуванню особливостей пристосування до зміненого орнітоценозу.

Мета роботи – дослідити особливості біології розмноження сороки в умовах урбанізованого ландшафту (в різних біотопах м. Харків). Предмет дослідження: біотопічний розподіл, чисельність, розташування гнізд, біологія репродуктивного періоду, терміни гніздового циклу, морфометричні показники гнізд та яєць сороки в урбанізованому ландшафті (м. Харків). Методи дослідження: спостереження; порівняння; аналітико-синтетичний; польові – збір матеріалу та його аналіз; статистичний – значущість одержаних відмінностей, розрахунок середніх значень та їх порівняння.

За результатами наших досліджень біології репродуктивного періоду сороки на території м. Харків у 2021 р. встановлено, що сорока – багаточисельний гніздовий осілий вид орнітофауни сучасного міста, для якого характерний широкий спектр гніздових і кормових біотопів.

На двох модельних ділянках території м. Харків було знайдено 221 гніздо сороки (78 гнізд на ділянці в долині річки Уди та 143 гнізда на ділянці в долині річки Харків, з яких 83 гнізда на території Журавлівського гідропарку). Було зареєстровано 38 гнізд минулорічних, 183 житлових.

Встановлено, що для гніздування сорока використовує дев'ять видів дерев: сосна звичайна, ялина звичайна, береза бородавчаста, тополя біла, тополя пірамідальна, клен американський, верба, обліпіха звичайна, маслинка вузьколиста. Домінує маслинка вузьколиста (71 %). Висота розташування гнізд сороки варіює в межах від 1 до 15 м. Більша частина гнізд розташована на висоті від 2 до 4 м (на маслинці вузьколистій). Величина кладки сороки варіює від 4 до 10 яєць, в середньому 6,6 на гніздо.

Сорока – моноциклічний вид. Тривалість гніздового циклу складає 65-75 днів. Будівництво гнізда триває 7-15, інколи, 20 діб, його терміни залежать від погодних умов. Тривалість насиджування яєць – 21-25 діб. У гнізді пташенята перебувають 23-25 днів, рідше вилітають на 20-й день і лише в дощову погоду затримуються на 28 днів. Після вильоту з гнізда пташенят догодовують дорослі птахи ще на протязі 2 тижнів.

Терміни початку будівництва гнізд залежать від погодних умов весни. Будівництво гнізд окремі пари сорок починають у кінці третьої декади лютого, але основна маса птахів – у першій – другій декаді березня. Період гніздобудування у деяких пар триває до середини квітня. Терміни відкладання яєць – з другої декади березня до третьої

декади квітня. Пташенята з'являються в другій декаді квітня – першій декаді травня. В більшості гнізд пташенята вилуплюються в третій декаді квітня. Виліт пташенят з гнізд спостерігається з другої декади травня до другої декади червня. Основна маса виводків з'являється в кінці третьої декади травня, а пізні гнізда пташенята покидають майже до середини липня. Загальна тривалість репродуктивного періоду сороки на досліджуваних територіях м. Харків складала 115-130 днів.

Отже, встановлено особливості біології розмноження сороки в умовах урбанізованого ландшафту м. Харків, які потребують подальших досліджень щодо причин достовірних відхилень від середніх значень.

Список використаних джерел:

1. Брезгунова О. А. К вопросу о путях заселения г. Харькова сорокой (*Pica pica* (L.)). *Птицы бассейна Северского Донца*. Вып. 11: Материалы 15 научн. конф. Рабочей группы по птицам бассейна Северского Донца, посвящ. памяти И. А. Кривицкого. Донецк: ДонНУ, 2010. С. 142–149.
2. Брезгунова О. А. Ночевки сорок (*Pica pica*): индивидуальные стратегии поведения, организация коллективных ночевок и биотопические предпочтения. *Экология птиц: виды, сообщества, взаимосвязи*. Тр. научн. конф. посвящ. 150-летию со дня рожд. Н. Н. Сомова (1861–1923), 1-4 дек. 2011 г., г. Харьков. в 2-х кн. Кн. 1. С. 163–213.
3. Коноваленко О. А., Кривицкий И. А., Коноваленко С. В. О групповых зимних ночевках сорок *Pica pica* (Passeriformes, Corvidae) в г. Харькове. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2003. Вип. 11, том 1. С. 174–177.